

ŽIVA

MAGAJNA BOGOMIR

Vodilo: Osebe so dostikrat le sredstvo, da nam je mogoče oblikovati ideje. Zato ne išči tu samomora in vedi, da se mora pesem, ko jo srečamo, oddaljiti v nedosegljivost, dosegljivo le v hipu, ko se nam oči zasmejejo v večnost. Do tega cilja pa so dolge in široke poti, pokrite z rožami in trnjem. Na to pot je stopil v posvečenju pesmi ljubezni žive Kurent in jo skušal pokazati tudi »osebam«. Sicer pa so meje resničnosti šele onkraj pravlje.

In Vi verujete, da tisti zvon spolni vsako željo?« je vprašala Veleja. Z nerazumljivim usmevom je gledala na stasitega, v solncu zagorelega fanta, ki je z orjaškimi dlanmi zagrabil vesla in sunil z njimi v vodo, da je zaplesal čoln kot labod.

Peter se je ozrl v žensko, ki je sedela pred njim in se zbegal prvič v življenju.

»Vsak otrok v vasi Vam lahko pove o čudovitem zvonu.«

»In čudovitem fantu, ki veruje v pravljice.«

Smeje se je udarila Veleja z roko po belem krilu, zavalovali so črni kodri, izbočila je prsa proti njemu in mu približala oči k očem za ped. V nosnice mu je za-dehtelo po svileni koži, kodri so se mu dotaknili čela, kot rdeča roža so visele razprostrte ustnice pred njim. Zagorelo mu je v duši, spustil je vesla in stegnil roko.

»Kaj Vam je? Veslajte,« je vzkliknila in se umaknila. Veke so se ji stisnile v špranji in črne zenice so zalesketale vanj.

Zavedel se je in zardel.

»Ženska, hudičevo lepa, zakaj se sklanjaš blizu,« je zamrmral nerazločno.

»Kako Vam je ime?« je vprašala glasno Veleja.

»Veslač sem in plezavec. Za ime Vam je tako vseeno. V pristanu čakam vsak dan. Če hočete čez jezero, ukažite, če hočete v planine, tudi. Tako živim mater in sestro.«

»Plačala Vas bom dobro.«

Stisnil je ustnice. Opazovala ga je. Kot iz kamena klesana je gledala njegova glava zamišljeno mimo nje proti goram. Iz oči je sijala tiha mrkošt.

»Imate dekle?«



NASH PAUL: MRTVA NARAVA

Ni odgovoril. Približala mu je zopet obraz.

»Vi človek še verujete v Marijo?«

»Lepa je kot to jezero in zeleni otok,« je odgovoril.

»Družine naj molijo k njej! Dobra je v resnici. Toda čuj, kdor je močan, si vzame sam in ne prosi.«

»Si vzame sam,« je ponovil tiho.

»Si vzamem sama. Ko si mi o zvonu pravil, sem mislila prositi tudi jaz. Pa ne bom, razumeš? Tikam te,« se je zasmejala. Naslonila se mu je na ramo in mu šepetala v uho.

»Prav, da veruješ v pravljice. Malokdo veruje vanje. Poslušaj! Na samotnem otoku je živela. Prihajali so ljudje k njej z zelenih polj, od širokih rek, od sinjih jezer, iz črnih gozdov in z visokih gora. Ko so se vračali, so jim bile pokrajine kot sanje. Na tratah so se do smrti in še preko upijanjali z dišavami rož; jezera in reke so se spajale z njih vriskajočo pesmijo in roparice črnih gozdov in ujede planin so onemele v svojem kriku pred očmi, ki so lesketale v ljudeh. Ni bilo očetov in mater, niti bratov in sester, ne starcev in stark. Vsi, ki so pili iz studenca Žive, so šli preko smrti. Nisi še doumel sanj in tuj ti je tempelj Žive, ki so ga skušali podreti nekateri. Še živi Živa. Le kdor je

v sebi lep in velik do popolnosti, sme preko praga njenega templja. Glej me! Velejo voziš. Poginil je tisti, ki jo je skušal v nepravo voziti nekoč. Veleja je Živa. Hočem, da se kopljem v sinji vodi, v zlatem žaru in plešem na bregovih z libelami, svilenokrilimi enodnevnici in kačjimi pastirji. Če nočeš, ti plačam in veslaj nazaj! Če hočeš, ostani in pozabi na mater in sestro in ljubico, če jo imaš. Za vodnika mi boš za lepo težko pot, če ostaneš. Kakó ti je ime, mi je vseeno, káko ti je telo in srce, mi ni vseeno. Usmeri svoj čoln!«

Privila se je k njemu. Peter je zaslutil ogenj v srcu. Veleja je osvajala naenkrat tistega, ki je hotela in je bil samo eden.

Prsa kot sneg so se stisnila v prsa kot jeklo. Oči so gorele v oči. Roki sta spustili vesla za hip, oprijeli zopet, srebrna cesta se je vila, je kipela za čolnom.

Na zeleni trati otoka je Peter zaslutil Živo, dušo krajine, belo pesem belega telesa. Veleja ga je tiho opazovala.

* * *

»Za sto voženj čez jezero in za deset poti v gore mi je poslala denar. Tebi samemu ne plača? Kaj je med vama,« je vprašala mati. »Čudne stvari vidijo ljudje in po vsej vasi govore.«

»Jela je pri meni jokala,« je pristavila sestra. »Ona druga je tujka, ti pa Jeli ubijaš srce.«

»Sprejeli ste denar — zato vam drugo ne sme biti mar. Jaz sprejemam svoje. Nikogar naj ne skrbi, kako polje kri v mojem telesu. Zbogom, mati, sestra; Jela naj nagelj zaliva za drugega,« je odgovoril in odšel.

Peter je stopal po bregu. »Kaj bi mati, sestra in ljubica! Tam so kraji čudno lepi. Godbe igrajo na vrtovih. Svetli vozovi vozijo dekleta, ki jim je telo le mleko in kri. Najlepša med njimi je Veleja, pravljica. Radi nje zbogom, mati, sestra in ljubica!

Kraljico v lepoti bodo volili danes. Zmagala bo Veleja.« Zavriskal je in njegov glas se je opotekel mimo pečine čez jezero do rdečih hiš in se združil z godbami na vrtovih.

»Le smejte se ljudje, ki ne veste, kako lepa je pesem v vaši sredi. Niste zaslutili zarje, ki dehti v višine mimo samega Triglava. Da bi videli in ne bi mogli zajeti, bi se vam sušila usta v brezupnem poželenju in kolena bi vam klecala do tal.«

Stopil je na vrt.

»Dvignil me boš in nosil na ramenih. Zmagala bom jaz,« mu je rekla Veleja.

Ni zapazil čudnega sija v njenih očeh. V duši je gorel do razkošja. Med kmečkimi fanti je zrasel in verjel v oči, ne da bi še videl sliko v njih, ki je večja od same ljubezni. Zaslutil je Živo in razbohotila so se čuvstva v njem, a je še ni spoznal in jo opredelil v žensko, ki po lepoti prekaša Jelo in druge. Zarja ji je rekel, in vendar bi se čudil, če bi Veleja bila res zarja. Misлил je, da ga ljubi zato, ker je po moči prvi v vasi. Veleja je dobro vedela, da je odkrila v njem svet, ki ga on sam še ni poznal.

Na terasi je svirala godba napeve, ki so jim gosti tiho pripevali. Opajal ga je vonj dišav. Stal je v tuji družbi in neprestano gledal na Velejo. Dekleta so postala pozorna, suvala so se s komolci in se posmihala.

»Velejin ubogi paž! Strmel bo v solnce, dokler si ne oslepi oči.« Godba se je spremenila v koračnico. V vsem prostoru je zavladal vrišč in nemir. Tekmovalke so se postavljale v vrsto. Pred nje je tiščala vsa velika gruča letoviščarjev. V sredo med nje se je postavil.

»Katica Vojvoda,« so zaklicali črni gospodje.

Katica je stopila v ospredje. Usteca so se nasmehnila v ljudi, plahe oči so prosile: »Najlepša sem.« Črni gospodje so pisali.

»Vida Podgrajska!«

Vida je zaplesala v krogu. Svila se je prožila čez telo. Žive oči so kričale: »Najlepša sem.« Črni gospodje so pisali.

»Večera Svetelova!«

Večera se je primaknila naprej. Črni kodri so se pozibali. Stisnila je obrvi. Zobje so zagoreli v ljudi. Vzravkala se je in se zasmejala: »Najlepša sem.« Črni gospodje so pisali.

Šla je mimo vsa dolga vrsta. Črni gospodje so pisali.

»Veleja, Veleja!«

Veleja ni stopila naprej. Kot izgubljen v dalje je strmel njen pogled proti goram. Solnce je tonilo in svetilo čez jezero v obraz. Vijoličnost ji je obarvala telo.

»Veleja, Veleja!«

Vrvež in vrišč je ponehal in godbe tudi. Kot uspavan v bajne sanje je Peter pristopil, pokleknil pred njo, ji objel noge in jo dvignil visoko nad gledavce. »Veleja, Veleja!«

Nihče se mu ni smejal. Črni gospodje so pozabili pisati. »Če ne bo večna ta noč, odideš jutri z menoj,« mu je zašepetala, ko jo je nosil. V oči so ji legale sence. Godba je zaigrala zopet in pričel se je pir. Pili so vsi in pila je tudi Veleja rdeče vino, pila v pozno noč. Pred njo so se kopičili šopi rož, Veleja pa je pila rdeče vino. Peter jo je opazoval in ona se je ozrla utrujeno v njega. »K materi, sestri in ljubici pojdi,« mu je rekla. »Ne grem,« je odgovoril. Gostje so se zasmjeli. Veleji se je risal nevesel usmev na ustnicah. Naslonila mu je glavo na ramo. »Otrok si, z godbo in pesmijo v duši. Kurent si, Kurent moj! Le ti boš v spomin Veleje, dobri moj vodnik, z godbo in pesmijo, ki se ti bo trgala iz srca in kri si boš točil v čašo namesto vina. Pij že sedaj vino rdeče z Živo, pij, Kurent, vino rdeče!«

Plaskali so gostje in vesel krohot je zavladal med njimi.

* * *

Na vasi je udarjala ura v polnoč. Na nebu je visel mesec in polnil dolino z bledikastim sijem. Do obraza zavita v teman plašč je Veleja urno zbežala čez cesto v zaliv, stopila v čoln ter zaveslala čez gladino. Veter je vel od zahoda mimo nje in odnašal s seboj besede, ki jih je šepetala nerazumljivo.

Kot da ga žene skrivnostno lepa moč, se je pomikal čoln po svetlikajočem se vodovju. Iz mesečine je vstajal pred njo otok, odet vsenaokrog z vencem prosojne megle, motna slika iz sanj. Čoln je udaril v pristan. V nekaljeni tišini je odhitela po stopnišču do zvonika.

Ustavila se je na trati. Marjetice so v mesečini svetlikale med travo in zlati loki kresnic so vezali cvetje med seboj.

Mesec se je polagoma, polagoma oddaljeval od gostosevcev.

»Veleja, Veleja!«

Odprla je usta in prisluhnila. Obraz se ji je krčil v bolesterne poteze.

»Veleja, Veleja!«

Stopila je v zvonik. Skozi lino je mesečina razsvetljevala vrh. Opazovala jo je s čudnim lesketom v zenicah.

»Veleja!«

»Molči, pes, netopir sluznokrili!«

V temi nad njo se je risala slika, spačen, starikav, bled obraz in se kot voščena maska zibal k njenim očem. Veke na očeh so mu



JONES DAVID: POTOP

bile zaprte in dolge trepalnice so padale na uvela lica. Vzkliknila je in oprijela vrv.

»Ne boš, ne boš — ne boš zmagal — pes!«

Odprla so se usta v maski in med zobmi je curljala kri.

Pritegnila je vrv k vratu. Podrsela je med prsti kot mrzla kača. Mrzličav trepet ji je šel po udih in zasmejala se je blodno v črne stene. Takrat je pozvonilo v temah nad njo. Zakričala je in zbežala iz zvonika, sedla na trato, pritegnila kolena k trupu, položila komolce na kolena in uprla glavo v dlani. Oči so ji strmele proti cerkvi.

»Hvala ti, boljša Živa! Prestrašno bi bilo tako odrešenje. Gnusilo bi se ljudem in zmagal bi on, ko bi le noč bila krog mene. Tipal je po prsah in ni našel srca. Ljubil je noč, jaz sem solnce, ljubil je smrad, jaz sem roža. Cvilil je kot žival in se zaletaval v me. Jaz sem pesem krajine. Ko je hotel, da bi nečastil moje telo in plodil zlo v njega, sem mu zavila vrat. Joj, ubila sem mu telo, duša pa je srfotala v noč in dotika se mi teh belih rok in obletava rdeče srce meni, ki sem kraljica v lepoti med ljudmi. Hvala ti, boljša Živa, ki te ljubijo družine. Moj prehod ne bo vrv. Moj prehod bo pot v svileni plašč, ki se boči med krajine, moj prehod bo pot v svobodni vrisk vseodrešenja.«

Skočila je kvišku.

»Kurent me bo vodil, ubila bom sence.«

Vrgla je črni plašč z ramen. V beli haljici je stala sredi trate, pesem-paganka prelepa.

»Čuj, boljša Živa, brez zvonjenja bom ubila sence.«

Pogled ji je planil v nebo in se igral z mesečino, z gostosevci. Zlate kresnice so ji obletavale telo. Dvignila je roki in igrale so kot beli ptici skozi prostor. Zaplesala je po trati in pela tiho. »Čujte o zvezde v zlatem morju nebne luči, dušica sem te zvezde, te zemljice in stopim na njene visoke vrhunce in mi bo med belimi sestrami, belimi planikami kot zibelka, ki na neskončnem nebu visi. Za nebo se poprimem in v zemljo zamajam in v večnem njenem nihanju si bom pela pesem, uspavanko neskončno.«

Zbežala je po stopnišču. Črni plašč je ostal na otoku. Oprijela je vesla in stoje veslala čez vode.

»Kurent, v moj spomin se boš smejal ubitim črnim sencam, ko bom živela nad teboj.

* * *

»Oprimi se tesneje vrvi,« je zaklical Peter in grabil z roko v ostre grebene. »Ne govori! Pazi na svoje stopinje!«

Veleja se je smejala. Komaj se ji je stopinja dotikala skal in prsti božali previs. Glava ji je visela v prostor nazaj in veter se je poigraval z lasmi.

»Lepo je zmagovati smrt, Peter!«

Z obupom se je ozrl navzdol. Kot da hoče iz telesa, mu je udarjala v sencè kri. Na grebenu, za katerega je grabil, se je risala rdeča lisa. V utrujenosti so mu trepetale mišice in orjaško nebo nad njim se je zibalo nad prepadi kot viseče morje. Zaprl je oči za hip.

»Zdaj se oprimi, Veleja! Plezaj!«

»Ni lahka moja pot, sem ti rekla v svidenju.«

»Drži, Kurent, plavam,« se je smejala in iskala stopinje. »Vsaka smrt je grda in po trohnobi smrdi, samo ena je lepa, tista, ki je le za stopnico, za prehod. Glej, človek zmaga in pride na vrh in ko drugi mislijo, sedaj bo vriskal v razkošju, ve zmagovalec, da je v vsem prostoru sam v samoti in če hoče biti popoln, mora preko stopnice, da pride v kraj, kjer žive le bitja iz sanj, po barvah in po duši vsa enaka njemu. Samega Boga je mogoče zaslutiti tam. Bog je zmagal uporne angele in v svoji samoti je ustvaril

ljudi, da bi se imel boriti s kom. Takih ljudi pa je malo. Greh je, da je tako malo takih ljudi, ki bi se upali preko stopnice. Preizkušati me je hotel in k meni postavil človeka, ki je bil nečlovek. Ubila sem ga in se borila z Njim. Ure so strašne včasih in do grenkosti neenak je boj. Vendar se nisem vdala do danes, do ure, ko zmagam in z rokami pozibam zemljo. Malodušje bi me premagalo kmalu in hotela sem z vsem telesom zvoniti tudi jaz, pa sem se spomnila nate, fanta zalega, ki me z godbo svojega srca vodiš do zmage. Ob moji roki so planike. Natrgam ti jih v spomin. Moje rožice ne venejo nikdar. Ti edini boš moj slikar in boš vtisnil mojo podobo v srce. Ljudje stikajo za smradom, ti Kurent pa si se dotaknil Žive in ti edini sprejmeš šopek od nje, ti edini fant vseh dolin! Na vrh me privedi in belo pesem ti podarim, pred katero bo zbežal smrad iz dolin.«

* * *

Vrh Triglava, na temenu boga, sta sedela Veleja in Peter, Živa in Kurent.

»Kri ti teče iz dlani,« je rekla Veleja.

»In ogenj ti sije iz oči,« je odgovoril Peter.

Naslonila mu je glavo na kolena. Objel ji je lase in kri jih je lepila na dlani.

Solnce se je dotikalo zemlje. Od vseh strani je kipelo razkošje k njima. Žarki so se lomili iz gora v doline in do srebrnega morja. Nad njima so se v vetru poigravali raztreseni beli golobčki-oblaki. Veleji se je risala utrujenost v obraz. Gledala ga je tiho.

»Kurent, ljubiš Živo?«

»Ljubim.«

»Ti bi tempelj imel in sredi templja Lučko vso lepo. Pa bi človek prišel in rekel: „Ne sme svetiti Lučka v tvojem svetišču. Ugasnil jo bom.“ Kaj bi storil ti?«

»Ubil bi človeka.«

»Ne smeš tako! Pred oči mu postavi Luč in oslepel bo v njej ali padel na kolena. Dala ti bom svojo Luč in z njo boš zmagoval ljudi, dala ti bom svojo sliko in ljudje bodo onemeli pred njo. Z Bogom samim se boš lahko boril. Živa lahkoživa sem, tako pravijo ljudje in ne verujejo v prikaze sanj, v prehod v drugi svet. Živa je kot sapica, kot libela, ki ji enodnevnica pravijo, pa je libeli le dan kot večnost, dočim ljudje prodajajo večnost za dan. Pel boš in ljudem bo trenutek v večnost.



CLAUSEN, SIR GEORGE: SREBRNO POLETNO JUTRO

Živa sem in tista stopnica ne bo moja smrt. Pravi si in ni sence v tvojem pogledu. Vzemi ti moje telo to uro, da si ga sence ne bodo lastile naprej! Vzemi, Kurent-človek!

Luč, orjaška solnčna obla, je svetila v gore.

Na čereh so lesketale planike. Visoko vrh skalovja sta ležala v objemu dva, Kurent in Živa. Peter je dohitel sanjo.

* * *

Vstal je in zavriskal v pokrajino. Vse je bilo kot eno z njim, gore in doline, širno morje na obzorju in širno morje nad obzorjem.

Veleja pa je z utrujenim, zgubljenim nasmehom stala na vrhu. Ko se je Peter ozrl v njo, je videl, da visi solnce, prav onstran njene glave na nebu in da ji je to solnce kot trepetajoča ognjena avreola. Dvignila je roko proti solncu in zaprla oči. Molčala sta oba.

»Vzel si mi telo. Stopaj z menoj!«

»Kam hočeš?«

»Stopaj z menoj!« Enak si mi skoraj, le ob mejniku se ustavi! Živa pojde iz Veleje. Velika pesem ti je bila spolnjena, največja, ki jo boš spoznal, ti bo spolnjena šele, ko pride čas, da stopiš tudi ti preko meje. Poslanstvo ti bo lepo kljub grenkosti in duša Žive, ki bo visoko nad teboj, ti bo vodila stopinje.« Ni razumel in je stopal za njo. Izgubljena v svoj svet je Veleja iskala poti in glej, ta se je čudovito jasno, živa kot v sanjah, začrtala pred njo. V obraz se ji je zopet slikalo veselje in pela je poltiho na vsej poti.

»Kam greš,« je zaklical naenkrat Peter in čudna misel mu je pretresla dušo.

Veleja se je zasmejala.

»Veleja, Veleja!«

Tvoj glas je kot zlato, njegov pa je bil blato.«

»Veleja, Veleja!«

Pospešila je korake.
»Zaman bo frfotal netopir v moj tempelj.
Glej, Kurent, v oblăčke-golobčke nad seboj!«
Ozrla se je v njega za hip še vedno s smehljajem na ustnicah. Dvignila je roko kot v slovo in stopila v prostor. Med skale je udaril krik. Zakričala pa ni Veleja. Pozno v noč je visel Peter nad previsom in strmel v globine. V roki je tiščal šopek planik. Nad njim je neslišno sameval mesec. Kot orjaški svileni prt je ležala mesečina nad temami v nedosežnih prepadih.

* * *

Na otok so se zgrinjale množice. Od vseh bregov so drseli čolni proti sredini. Tudi mati, sestra in Jela so poromale h godbi. Na vrhu je stal Kurent s harmoniko in polnil vso dolino z godbo, ki je v solze raztajala srca. Kot metulji k luči so romali ljudje.

Pogled mu je plaval na množice. Videl je mater, sestro, ljubico.

»Povrni se k meni, sin,« so prosile materine oči.

»Ne morem radi žive, mati! Le moja godba naj bo tvoj sin odslej!«

»Pridi k meni, brat,« so šepetale sestrine ustnice.

»Ne morem radi žive, sestra! Le moja godba naj bo tvoj brat odslej!«

Jela je klečala kot ukovana v zemljo in razvezani lasje so ji padali na trato. Sladka grenkost se ji je začrtala v obraz.

»Ne morem k tebi radi žive, o ljubica! Naj bo moja godba tvoj ljubi odslej! Lepša in večna bo ljubezen ob njej!«

Kurent je igral in ljudje so prosili: »Ostani pri nas, Kurent, da nam bo vse življenje kot solnce.«

»Kdor je slišal godbo žive le enkrat, bo vekomaj mlad in nič več ne bodo potovali oblaki pod njegovim solncem.

Slišali ste, ljudje; spoznala si, mati, sestra, ljubica! Lepo vam bo in le zame grenko, da moram od vas. Toda prešerna in najlepša na zemlji je dežela žive. Kurent sem in z godbo bom potoval čez polja, v doline, čez gore, čez jezera in morje. V vseh krajih dežele hočem graditi svetišča živi, da zbežijo sence in spoznajo ljudje svojo pesem!«

Z godbo v duši so se razgrnile množice in stopal je mimo matere, sestre, ljubice, ljudstva v čoln in se peljal proti bregovom. Silno nebo žive se je bočilo nad njim,

SESTRE ZVEZDE IN OČE NAŠ

FRANCE BEVK

Poslušam bitje lastnega srca,
poslušam, kaj mi govori...
Udarci... Skozi udarce vpije greh sveta
v pridržanem joku do neba:
zemlja je žolč in kri!

Nikogar ni izmed vseh stvari,
ki bil bi brat, vsi smo si zveri.
Le sestre zvezde je prižgala mati luč,
da sijajo nam v dno zenic,
da dajo našim dušam novih perutnic.

V višavi pa je Oče naš...
Če več mi do življenja ni,
izteza dlan, ko črva me na nji drži.
Le sestre zvezde in Oče naš,
vse drugo zver, vse drugo žolč in kri.

SOBA

EDVARD KOCBEK

Prva stena je siva,
druga stena je siva,
tretja stena je siva,
četrtâ stena se skriva
v zlomljen somrak.

Vsaka stena vzdihne piše.
Vanje misel hieroglifne riše.

Morda sem ujetnik:
vznemirja me vsak korak.
Morda sem puščavnik,
ker vidim samotni oblak.

Vse, vse za zidovi slutim.
Še večnost tam odzad,
še tisto čutim.

SAMOGOVOR MOČNEGA

EDVARD KOCBEK

Spečo silo božam v sebi
in se mraka bojim.

Teško je biti morju brat
in ga s suho roko bičati.

Budno moram stražiti
ob vratih slonokoščenih.

Enkrat bomo šli skozi Velika vrata.
Ali smo izpili dovolj nebesne modrine?